

Jani Koskinen

CULHWCH JA OLWEN Kymriläinen kansantaru

Culhwch ja Olwen –
kymriläinen kansantaru

Jani Koskinen

Culhwch ja Olwen –
kymriläinen kansantaru

© 2022 Koskinen, Jani

Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi

Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

ISBN: 978-952-80-6670-5

Kansikuva: Lintukosteikon suojelualueella Teifi-joen (Afon Teifi) tuntumassa Aberteifistä kaakkoon. Kuvassa näkyvä lintu on harmaahaikara (ky. *crëyr glas*).

Kuvauspäivä: 27.6.2019

Kuvaaja: Jouni Koskinen

Taustaa

Tämä teos sisältää suomennokseni kymrinkielisestä kansantarusta *Culhwch ac Olwen* (Culhwch ja Olwen). Taru tunnetaan kahdesta lähteestä, joista varhaisempi *Llyfr Gwyn Rhydderch* (Rhydderchin valkoinen kirja) on ajoitettu 1300-luvun alkupuolelle tai puoliväliin ja myöhäisempi *Llyfr Coch Hergest* (Hergestin punainen kirja) 1300- ja 1400-lukujen taitteeseen. Oma käännökseni mukailee näistä jälkimmäistä. Käsikirjoitusten kertomuksista on modernina aikana julkaistu nykykymrin oikeinkirjoitukseen sovitettuja ja muutenkin nykykielen puhujalle helpommin avautuvia versioita. Olen myös omassa suomennoksessani sovittanut useita henkilön- ja paikannimiä nykykymrin kannalta perustellumpaan kirjoitusasuun. Täydelliseen johdonmukaisuuteen on kuitenkin vaikea päästä, sillä joistain henkilönnimistä esiintyy jo alkuperäislähteissä useita eri variantteja ja modernisoitujakin kirjoitusasuja saattaa löytyä monta.

Jo aiemmin olen julkaissut Rhydderchin valkoisesta kirjasta ja Hergestin punaisesta kirjasta tunnetut tarinat *Pwyll Pendefig Dyfed*, *Branwen ferch Llŷr*, *Manawydan fab Llŷr*, *Math fab Mathonwy*, *Breuddwyd Macsen*, *Cyfranc Lludd a Llefelys* ja *Breuddwyd Rhonabwy* suomennettuina teoksissa:

- 1) *Pwyll, Dyfedin ruhtinas - kymriläinen kansantaru* (Books on Demand, 2021)
- 2) *Branwen Llŷrintytär - kymriläinen kansantaru* (Books on Demand, 2022)
- 3) *Manawydan Llŷrinpoika - kymriläinen kansantaru* (Books on Demand, 2022)
- 4) *Math Mathonwynpoika - kymriläinen kansantaru* (Books on Demand, 2022)
- 5) *Macsenin uni - kymriläinen kansantaru* (Books on Demand, 2022)
- 6) *Lluddin ja Llefelysin tapaus - kymriläinen kansantaru* (Books on Demand, 2022)
- 7) *Rhonabwynin uni - kymriläinen kansantaru* (Books on Demand, 2022)

[Huom! Teknisistä syistä johtuen suomennokset löytyvät joistain tietokannoista kirjoitusasussa, jossa hatullisen ŷ-kirjaimen tilalla on hatuton y.]

Neljä ensin mainittua tarua muodostavat Mabinogi-tarukokoelman ytimen *Pedair Cainc y Mabinogi* (Mabinogin neljä haaraa). Laajemmassa mielessä Mabinogiin katsotaan nykyään kuuluvan myös seitsemän tai kahdeksan muuta, yhteensä siis 11–12 tarua. Näiden tarujen kanonisoitumiseen osaksi kokoelmaa vaikutti Charlotte Guestin (1812–1895) englanninnos, vaikka käännös on tietysti toissijainen suhteessa kymrinkielisiin alkuperäisteksteihin. Mabinogin neljään haaraan kuulumattomista taruista 4–5 lasketaan kuuluviksi ns. *Kotoperäisiin taruihin* (Y Chwedlau Brodorol), jotka viime kädessä juontavat juurensa Kymrinmaan suulliseen perinteeseen. Lisäksi kolme tarua, joiden yhteys Kymrinmaahan on löyhempi, tunnetaan yhdessä nimellä *Kolme ritariromania* (Y Tair Rhamant). Culhwch ja Olwen kuuluu *Kotoperäisiin taruihin*, samoin kuin aiemmin suomentamani *Macsenin uni*, *Lluddin ja Llefelysin tapaus* sekä *Rhonabwyn uni*.

Tarussa vilahtelee runsaasti paikannimiä, joista monet ovat yhä käytössä ja viittaavat olemassa oleviin kohteisiin: Cilgwri, Rhedynfre, Cwm Cawlwyd (vrt. Llyn Cowlyd), Caerloyw (en. Gloucester), Aberdaugleddau, Pumlumon, Dyfed, Gwlad yr Haf (en. Somerset), Porth Clais, Nyfer (Afon Nyfer), Cwm Cerwyn, Dyffryn Llychwr (vrt. Afon Llŵchwr), Ceredigion, Hafren (Afon Hafren), Tawe (Afon Tawe), Ewias (Dyffryn Ewias), Gwy (Afon Gwy).

Kahden paikannimen kohdalla olen suomennoksessa käyttänyt kymrinkielisen nimen sijaan korninkielistä nimeä. Nämä ovat Kernow (ky. Cernyw, en. Cornwall) ja Dewnens (ky. Dyfnaint, en. Devon). Lisäksi Breizhiin (ky. Llydaw, ra. Bretagne) viittaa käännöksessä maan bretoninkielisellä nimellä.

Culhwch ja Olwen

Celyddon Wledigin poika Cilydd tahtoi itselleen sopivan vaimon eli Anlawdd Wledigin tyttären Goleuddyddin. Hääkestien jälkeen kansa rukoili heille perillistä ja tämän rukouksen ansiosta he saivatkin pojan. Raskautensa alusta lähtien Goleuddydd kävi levottomaksi, eikä enää tullut kotiin. Kun koitti aika synnyttää, hän sai mielenrauhansa takaisin. Sitten hän meni vuorelle paikkaan, jossa sikopaimen piti laumaansa. Kuningatar pelästyi sikoja ja synnytti pojan. Sikopaimen vei pojan hoviin, jossa tämä kastettiin ja sai nimekseen Culhwch, koska oli löydetty emakon lepopaikalta. [Kymriksi *hwch* merkitsee emakkoa, suom. huom.] Yhtä kaikki, poika oli jalosukuinen ja jopa Arthurin serkku, joten tämä annettiin kasvatettavaksi.

Sitten pojan äiti Goleuddydd sairastui, kutsui kumppaninsa luokseen ja sanoi tälle:

"Kuolen tähän tautiin ja sinä otat uuden vaimon. Vaimot ovat Jumalan lahja, mutta paha sinun olisi tehdä vääryyttä pojallasi. Pyydän siis, ettet ota vaimoa ennen kuin näet kaksipäisen villiruusun haudallani."

Tämän Cilydd lupasi Goleuddyddille. Sitten Goleuddydd kutsui opettajansa luokseen ja pyysi tätä hoitamaan hautaa joka vuosi niin, ettei sille kasvaisi mitään. Ja niin kuningatar kuoli. Kuningas lähetti joka aamu palvelijan katsomaan, kasvoiko haudalla mitään. Seitsemän vuoden päästä opettaja laiminlöi kuningattarelle antamansa lupauksen. Eräänä päivänä, kun kuningas oli lähdössä metsästämään, hän suuntasi haudalle nähdäkseen, voisiko avioitua. Hän näki haudalla villiruusun ja sen nähtyään kysyi neuvonantajiltaan, mistä löytäisi vaimon. Eräs neuvonantajista sanoi:

"Tiedän sinulle hyvän ja sopivan vaimon. Hän on kuningas Dogedin vaimo."

Niin he päättivät lähteä matkaan. He surmasivat kuninkaan, valloittivat tämän maan ja ottivat mukaansa tämän vaimon sekä ainokaisen tyttären.

Eräänä päivänä vaimo lähti ulos kävelylle ja tuli kaupungissa asuneen vanhan noita-akan talolle. Kuningatar sanoi akalle, jolla ei ollut hammastakaan suussaan:

"Terve, akka! Jumalan tähden, kerrotko minulle yhden asian, jos kysyn sinulta? Missä ovat minut väkisin vieneen miehen lapset?"

"Ei hänellä ole lapsia", akka vastasi.

"Voi minua, että jouduin lapsettomalle miehelle!"

"Älä turhaan sure, sillä ennustuksen mukaan sinä synnytät hänelle perillisen, ei kukaan muu. Lisäksi hänellä on jo poika."

Vaimo meni iloisena kotiin ja kysyi kumppaniltaan:

"Mikä syy sinulla on salata lapsesi minulta?"

"En salaa enää", kuningas vastasi ja poika noudettiin hoviin.

Äitipuoli sanoi pojalle:

"Sinun olisi hyvä saada vaimo ja tyttäreni kelpaisi kelle tahansa maailman jalosukuisista miehistä."

"En ole vielä naimiässä", poika vastasi.

"Kiroan sinut niin, ettet makaa naisen vierellä ennen kuin sinulla on vaimonasi Ysbaddaden Bencawrin tytär Olwen."

Poika punastui ja ihastui korviaan myöten neitoon, vaikkei ollut tätä koskaan nähnyt. Niin isä kysyi pojaltaan:

"Miksi punastelet, poika? Mitä pahaa sinulle on sattunut?"

"Äitipuoleni kirosi minut niin, etten koskaan saa muuta vaimoa kuin Ysbaddaden Bencawrin tyttären Olwenin."

"Saat helposti vaimon, olethan Arthurin serkku. Mene hänen luokseen leikkauttamaan hiuksesi ja pyydä samalla apua."

Poika lähti matkaan harmaapäisellä, neljän talven ikäisellä, vankkajalkaisella ja kilpikavioisella ratsulla, jolla oli päässään kultaiset suitset ja selässään kultainen satula. Kädessään pojalla oli kaksi teroitettua hopeista keihästä ja toisessa kädessä kyynärän mittainen sotakirves, joka veti tuulenkin verille ja vuodatti ensimmäisen pisaran maahan äkimmin kuin ruo'onkorsi aamukasteen ollessa kesäkuussa voimakkaimmillaan. Vyötäröllään pojalla oli kultakahvainen ja -teräinen miekka, jossa oli kullalla lovettu risti sekä kuva taivaan salamasta. Lyhty oli norsunluuta. Edellä kulki kaksi valkearintaista ja laikukasta vinttikoiraa, joilla oli olkapäistä korvanpieliin yltävät rubiiniset kaulapannat. Vasemmanpuoleinen koirista hyppäsi oikealle puolelle ja oikeanpuoleinen vasemmalle niin että nämä olivat kuin kisailevia tiiroja pojan ympärillä. Ratsun neljä kaviota irrottivat maasta neljä paakkua, jotka sinkoilivat ilmassa pään yläpuolella kuin neljä tiiraa ylös ja alas. Pojalla oli yllään neliskulmainen purppuranvärinen liina, jonka jokaisessa kulmassa oli sadan naudan arvoinen kultainen omena. Hänen jalkineissaan ja jalustimissaan aina polvista varpaisiin oli kultaa kolmensadan naudan arvosta. Ratsun kiri oli niin keveää, ettei ruohonkorsikaan taipunut pojan alla tämän lähestyessä Arthurin hovin porttia.

Perillä poika kysyi:

"Onko täällä portinvartijaa?"

"On toki, mutta jollet vaikene, vierailusi jää lyhyeksi. Minä olen Arthurin portinvartija jokaisen tammikuun ensimmäisenä päivänä. Ja kaikkina muina vuoden päivinä portinvartijoina toimivat Huandaw, Gogigwc, Llaesgenym sekä Penpingion, joka kävelee päällään säästääkseen jalkojaan, eikä pitkin taivasta eikä maata, vaan kuin hovin lattialla vierivä kivi."

"Avaa portti."

"En avaa."

"Minkä tähden et avaa?"

"Veitsi on ruoassa ja juoma sarvessa, eikä tallaile Arthurin salissa kukaan muu kuin etuoikeutetun maan kuninkaan poika tai töitään esittelevä taitaja. Muita ei päästetä sisään. Saat kuitenkin apetta koirillesi ja ratsuillesi sekä pippuroituja kyljyksiä, kuohuviiniä ja viihdyttäviä lauluja itsellesi. Sinulle tuodaan viidenkymmenen miehen edestä ruokaa vierassaliin, jossa syövät Arthurin lähipiiriin kuulumattomat muukalaiset ja muiden maiden pojat. Siellä sinulla ei ole yhtään huonommat oltavat kuin olisi Arthurin kanssa hovissa. Nainen nukkuu kanssasi ja viihdyttää sinua laulamalla. Huomenna aamupäivällä, kun portti avataan kaikille tänne tänään tulleille, se avataan ensimmäisenä sinulle ja pääset istumaan itse valitsemaasi paikkaan Arthurin salissa, oli se sitten ylä- tai alaosassa."

"En tee sitä. Jos avaat portin minulle, hyvä niin. Mutta jos et, vedän majesteettisi lokaan ja puhun pahaa sinusta. Ja tuotatan kolme niin karmivaa ääntä tälle portille, ettei yhtä kuolettavia ole koskaan kuultu Kernowin Pengwaeddiin, Pohjoisen Dinsoliin ja Irlannin Esgair Oerfeliin [suom. Kylmänharju] ulottuvalla alueella. Jokainen raskaana oleva nainen hovissa saa keskenmenon ja moni raskaana olemattomista muljauttaa sydämensä niin, ettei tästä päivästä eteenpäin koskaan kykene tulemaan raskaaksi."

"Minkä tahansa äänen tuotatatkin Arthurin hovin lakeja vastaan", Glewlwyd Gafaelfawr vastasi, "sinua ei päästetä sisään ennen kuin menen kertomaan Arthurille."

Niin Glewlwyd tuli saliin ja Arthur kysyi tältä:

"Tuotko uutisia portilta?"

"Puolet elinajastani on mennyt ja puolet sinunkin ajastasi. Olen ollut Caer Sessä ja Assessa, Sachissa ja Salachissa, Lotorissa ja Ffotorissa. Olen ollut Iso-Intiassa ja Pikku-Intiassa. Olin Dau Ynyrin taistelussa, kun Skandinaviasta otettiin kaksitoista panttivankia. Euroopassakin olen ollut, ja Afrikassa, sekä Korsikan saarilla. Olen ollut Caer Brythwchissa, Brythachissa ja Nerthachissa. Olin paikalla, kun surmasit Clais Merininpojan perheen. Ja kun surmasit Mil Du Ducuminpojan, olin silloinkin paikalla. Olin kanssasi, kun valloitit Kreikan idässä. Olen ollut Caer Oethissa ja Anoethissa – sekä Caer Nefenhyrissä, jossa näimme yhdeksän ylevää hallitsijaa.

Culhwch ac Olwen (Culhwch ja Olwen) on keskiaikaisista käsikirjoituksista tunnettu kymrinkielinen kansantaru. Tämä kirja sisältää kertomuksen Jani Koskisen kymristä suomentamana sekä hänen kirjoittamansa taustoituksen.

Jani Koskinen (s. 1988 Kirkkonummi) on koulutukseltaan kielitieteilijä ja julkaissut useita kymrin kieleen sekä muihin kelttiläiskieliin liittyviä teoksia, muun muassa:

- * Unohda Wales, lähde Kymrinmaahan! (2020)
- * Matkaopas gaelinkieliseen Skotlantiin (2021)
- * Matkaopas iirinkieliseen Irlantiin (2021)
- * Kymri-suomi-verbisanakirja (2021)
- * Unohda Bretagne, lähde Breizhiin! (2022)

BoD

9 789528 066705